

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

Методичні рекомендації до вивчення дисципліни
для студентів факультету соціології і права
для студентів напрямку підготовки 6.030101 «Соціологія»
денної форми навчання
(у весняному семестрі 2014/15 н.р.)

Київ
НТУУ «КПІ»
2014

Основи педагогіки : Метод. рекомендації до вивчення дисципліни для студентів факультету соціології і права напряму підготовки 6.030101 «Соціологія»(у весняному семестрі 2014/15 н.р.)/ Уклад.: Є. В. Пузирьов, О. А. Стовбун. – К.: НТУУ «КПІ», 2014. – 54с.

Методичні рекомендації щодо вивчення навчальної дисципліни «Основи педагогіки» для студентів факультету соціології і права (напряму підготовки 6.030101 «Соціологія») денної форми навчання у весняному семестрі 2014/15 навчального року враховують особливості організації навчального процесу у семестрі відповідно до наказу «Про особливості підготовки, організації та проведення навчального процесу у весняному семестрі 2014-2015 навчального року» від 03.11.2014 р. № 1-293.

*Затверджено Вченою радою ФСП
(Протокол № 5 від «26» грудня 2014 р.)*

Навчальне електронне видання

Основи педагогіки

Методичні рекомендації

до вивчення дисципліни

для студентів факультету соціології і права
напряму підготовки 6.030101 «Соціологія»
(у весняному семестрі 2014/15 н.р.)

Укладачі: *Пузирьов Євген Володимирович, канд. пед. наук, доц.
Стовбун Оксана Анатоліївна, канд. психол. наук, доц.*

Відповідальний за випуск *Морозова Тетяна Юріївна, доктор пед. наук, проф.*

Рецензент *Девтерова Тамара Ваганівна., канд. пед. наук, доц.*

За редакцією укладачів

©Пузирьов Є.В., Стовбун О.А., 2014 рік
© НТУУ «КПІ», 2014 рік

З М І С Т

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
4. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	10
5. СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ	11
6. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	14
7. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	16
8. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	17
9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	19
10. КОНТАКТИ З ВИКЛАДАЧЕМ	22
ДОДАТКИ	23
<i>Додаток 1</i>	23
<i>Додаток 2</i>	25
<i>Додаток 3</i>	29
<i>Додаток 4</i>	34
<i>Додаток 5</i>	51

1.МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів *здатностей*:

- організовувати власну педагогічну діяльність
- реалізації освітніх програм та навчальних планів у відповідності до державних стандартів освіти;
- аналізу та вибору ефективних методів навчання і виховання;
- організовувати та проводити всі види учбових занять та виховних заходів;
- виховання та розвитку особистості тих, хто навчається;
- критичного аналізу і оцінки занять та виховних заходів, що проводяться;
- самостійного засвоєння педагогічної літератури.

1.2. Основні завдання навчальної дисципліни.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- категоріального апарату педагогіки;
- закономірностей та протиріч педагогічного процесу;
- основних принципів і методів навчання та виховання;
- закономірностей опанування знаннями, навичками та вміннями;
- змісту виховання та основних напрямів виховної діяльності;
- особливостей самовиховання учнів;
- педагогічної майстерності та її основних компонентів.

уміння:

- розробляти зміст, проводити структурування навчального матеріалу та проводити заняття різних видів;
- організовувати та аналізувати свою педагогічну діяльність ;
- визначати методи та засоби навчання та виховання;
- організовувати та керувати пізнавальною діяльністю учнів, формувати у них критичне мислення;
- здійснювати контроль і оцінку результатів навчання та виховання;
- аналізувати навчальну та навчально-методичну літературу й використовувати її в педагогічній практиці;
- використання педагогічних засад самонавчання та самовиховання.

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години/2кредити ECTS.

Форма навчання	Кредитні модулі	Всього		Розподіл навчального часу за видами занять			Семестрова атестація
		кредитів	годин	Лекції	Практичні (семінарські) заняття	СРС	
Денна	1	2	72	18	18	36	залік

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Загальні засади педагогіки

Тема 1.1. Лекція 1. Предмет и завдання педагогіки

Педагогіка як наука про навчання, освіту, виховання й розвиток підростаючих поколінь. Виникнення педагогіки як науки. Об'єкт, предмет і основні завдання педагогіки. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками та її структура. Суть нової методології педагогіки. Основні категорії педагогіки: освіта, навчання, виховання, розвиток. Педагогічні цінності. Суть педагогічної діяльності, основні види, специфіка.

Методи педагогічних досліджень.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3, 6-9.

Додаткова: 1; 9, 12, 22. 24, 32, 34, 35, 42.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 1.
3. Виконання завдань до семінару 1.

Тема 1. 2. Лекція 2. Основні етапи розвитку педагогіки

Сучасна педагогіка у пошуках нової моделі освіти. Етапи розвитку педагогіки і освіти. Характеристика основних освітніх парадигм : авторитарної, технологічної, гуманістичної. Педагогічний процес, його функції. Закономірності та протиріччя педагогічного процесу. Залежність педагогічного процесу від характеру суспільних відносин, можливостей економіки, розвитку педагогічної теорії та практики. Специфічні педагогічні закономірності та протиріччя.

Реформування системи освіти України, об'єктивні передумови та основні напрями реформування. Цілі та ідеї Болонського процесу. Основні принципи освіти в Україні.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-9.

Додаткова: 4, 16, 24, 30, 40, 51, 54.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 2.
3. Виконання завдання до семінару № 2.

Тема 1. 3. Лекція 3. Історія педагогіки: від виховання у первісному суспільстві до сучасності

Підходи світової науки до виникнення виховання як суспільного явища. Виховання у первісному суспільстві зародження теорії педагогіки у Єгипті та Давній Греції. Вплив давньогрецьких філософів (Сократ, Платон, Аристотель) на розвиток педагогічної теорії.

Педагогічна епоха середньовіччя. Система лицарського виховання. Педагогічна система Я. А. Коменського. Педагогічні погляди французьких філософів (Жан-Жак Руссо, Д.Дідро, Гельвецій).

Традиційне виховання і педагогічна думка Київської Русі. Освіта і педагогічна наука епохи українського відродження (XVI-XVIII ст.). Діяльність братських і козацьких шкіл, виховання лицаря-козака. Ідея народності та природо відповідності виховання Г.Сковороди. Утвердження педагогічної науки України на сучасному етапі духовного і національного відродження.

Л і т е р а т у р а

Основна: 2, 3, 7-9.

Додаткова: 1, 2, 20, 25, 41.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 3.
3. Виконання тестового завдання до семінару № 3.

Розділ 2. Теорія навчання

Тема 2.1. Лекція 4. Сутність і принципи навчання

Дидактика – теорія і практика навчання. Педагогічна характеристика процесу навчання. Теоретичне і практичне навчання людини. Основні функції навчання: навчальна, виховна, розвиваюча.

Викладання – учіння. Сучасні дидактичні концепції в освіті.

Психолого-педагогічні закономірності опанування знаннями, навичками та уміннями: асоціативно-рефлекторна та концепція поетапного формування розумових дій.

Поняття про принципи навчання. Принципи і правила навчання. Характеристика системи та змісту принципів навчання. Взаємозв'язок принципів навчання. Особливості реалізації дидактичних принципів у конкретних предметних методиках.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3, 5-9.

Додаткова: 3, 7- 8, 15, 21, 24, 26.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 4.
3. Виконання завдання до практичного заняття № 1.

Тема 2.2. Лекція 4. Методична система навчання

Сутність і зміст методичної системи навчання. Поняття про методи навчання та їх систему. Класифікація методів навчання. Характеристика методів організації та самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності. Педагогічні умови ефективності теоретичних і практичних методів навчання. Особливості використання методу демонстрації (показу).

Специфіка самостійної роботи.

Сутність і методи проблемного навчання. Навчальна та проблемна ситуація. Розвиток творчого мислення та пізнавальних інтересів учня.

Методи стимулювання і мотивації учня. Творчий підхід до використання методів навчальної роботи.

Л і т е р а т у р а

Основна: 2, 3, 5, 6-8.

Додаткова: 3, 7, 8, 13, 26, 50, 51.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 5.
3. Виконання завдання до семінару № 4.

Тема 2.3. Лекція 5. Педагогічні вимоги до перевірки та оцінювання знань, навичок та вмінь учня

Цілі та завдання контролю якості навчання. Основні чинники, що впливають на якість навчання. Функції перевірки та оцінювання. Методи контролю та самоконтролю у навчанні. Види і методи перевірки знань, навичок та вмінь. Критерії оцінювання. Вимоги до оцінювання успішності навчання

учня. Переваги Болонської системи оцінювання. Критичний аналіз навчальної роботи вчителя та учнів.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3, 6-9.

Додаткова: 3, 8, 15, 16, 26, 38.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 6.
3. Виконання завдання до практичного заняття № 2.

Розділ 3. Теорія виховання

Тема 3.1. Лекція 6. Процес виховання: суть, зміст, принципи

Методологічні засади процесу виховання людини. Процес виховання: широке та вузьке значення. Процес виховання як система. Педагогічна характеристика процесу виховання учня, його структура та функції. Закономірності процесу виховання. Поняття про зміст виховання, його особливості в сучасній школі. Основні напрями виховання учня та можливості їх реалізації у виховному процесі. Умови та шляхи забезпечення єдності складових частин виховного процесу.

Основні принципи виховання та їх характеристика. Система принципів виховання, педагогічні умови та шляхи їх реалізації. Самовиховання як спонукальна сила розвитку особистості. Напрями і засади самовиховання. Самооцінка і самоконтроль. Управління самовихованням особистості.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-4, 6-8.

Додаткова: 5, 10-11, 18, 24, 27, 32, 40, 46.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 7.
3. Виконання завдання до практичного заняття № 3.

Тема 3.2. Лекція 7. Система методів виховання людини

Поняття про методи виховання. Загальна характеристика методів виховання. Класифікація методів виховання людини. Методи усвідомлення цінностей суспільства.

Методи організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки. Методи стимулювання діяльності та поведінки учня. Методи педагогічної підтримки. Педагогічні умови ефективності використання методів виховання. Вибір методів виховання та взаємозв'язок між методами виховання. Особливості методів діагностики вихованості.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-4, 6-8.

Додаткова: 5, 10-11, 18, 24, 27, 32, 40, 46, 49, 55.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 8.
3. Виконання завдання до практичного заняття № 4.

Тема 3.3. Лекція 8. Педагогічна культура та її складові

Специфіка педагогічної діяльності. Вимоги до діяльності вчителя. Сутність педагогічної культури. Зміст та основні компоненти педагогічної культури. Педагогічна спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка.

Структура педагогічної майстерності вчителя. Характеристика психолого-педагогічних знань, навичок, вмінь та якостей. Поняття про педагогічний такт та педагогічну ерудицію.

Розуміння педагогом особистості учня. Майстерність педагогічного спілкування. Шляхи формування педагогічної культури.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3, 6-8.

Додаткова: 10, 19, 31, 33-35, 38-39, 48, 52.

Завдання до самостійної роботи:

1. Робота з навчальною літературою.
2. Опрацювання конспекту лекції № 9.
3. Підготовка до залікової контрольної роботи з дисципліни.

4.ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Особливістю організації навчального процесу у весняному семестрі є його організація за дистанційною формою навчання у перших восьми тижнях. Календарно-тематичний план засвоєння навчальної дисципліни наданий у таблиці 1.

На початку семестру студенти мають за своїм логіном і паролем увійти до електронного кампусу й отримати методичні рекомендації.

Рекомендується щотижня засвоювати навчальний матеріал однієї теми згідно календарно-тематичному плану та перевіряти ступінь засвоєння навчального матеріалу, самостійно виконуючи завдання, наведені в додатках до методичних рекомендацій.

Відповіді подаються електронною поштою за адресою викладача в кінці кожного тижня. За фактом подання відповідей та їх позитивного оцінювання проводиться перша атестація (8-й тиждень).

Для підготовки завдань і відповідей можна використати літературу, що наведена у списку рекомендованих джерел або скористатися фондами науково-технічної бібліотеки університету та читальних залів Державної науково-педагогічної бібліотеки України, що працюють за адресами: вул. М.Берлінського, 9 (тел. 467-22-14) та вул. Володимирська, 57 (тел. 228-71-19). Час роботи – з 9.30 до 20 годин.

З 9-го тижня розпочинаються лекційні семінарські заняття згідно з розкладом.

Таблиця 1

<i>Тиждень</i>	<i>Теми</i>	<i>Заходи</i>
1	Тема 1.1. Предмет и завдання педагогіки	Лекція 1
2		Семінарське заняття 1
3	Тема 1. 2. Основні етапи розвитку педагогіки Самостійне виконання завдання у дод.1.	Лекція 2
4		Семінарське заняття 2
5	Тема 1. 3. Історія педагогіки: від виховання у первісному суспільстві до сучасності Самостійне виконання завдання у дод.2.	Лекція 3
6		Семінарське заняття 3
7	Тема 2.1. Сутність і принципи навчання Самостійне виконання завдання у дод.3.	Лекція 4
8		<i>Практичне заняття 1</i> Атестація
9	Тема 2.2. Методична система навчання	Лекція 5
10		Семінарське заняття 4
11	Тема 2.3. Педагогічні вимоги до перевірки та оцінювання знань, навичок та вмінь учня	Лекція 6
12		<i>Практичне заняття 2</i>
13	Тема 3.1. Процес виховання: суть, зміст, принципи	Лекція 7
14		<i>Практичне заняття 3</i>
15	Тема 3.2. Система методів виховання людини	Лекція 8
16		<i>Практичне заняття 4</i>
17	Тема 3.3. Педагогічна культура та її складові	Лекція 9
18		Залік

5. СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Семінарське заняття 1

Тема: *Предмет і завдання педагогіки*

1. Предмет та об'єкт педагогіки.
2. Основні категорії педагогіки.
3. Закономірності та протиріччя педагогічного процесу.

План роботи

1. Розглянути питання семінару.
2. Надати викладачу визначення основних категорій педагогіки.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3, 6-9.

Додаткова: 1; 9, 12, 22, 24, 32, 34, 35, 42.

Семінарське заняття 2

Тема: *Основні етапи розвитку педагогіки*

1. Основні етапи розвитку педагогіки та освіти.
2. Найважливіші завдання сучасної педагогіки.
3. Сучасна педагогіка у пошуках нової моделі освіти.

План роботи

1. Розглянути питання семінару.
2. Вивчення проміжних матеріалів (див. **додаток 1**). Результат представити викладачеві.
3. *Індивідуально*: на основі виконаних теоретичних завдань підготуйте та напишіть викладачу своє бачення перспективного напрямку розвитку освіти в Україні. Обсяг – 1 сторінка.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3, 5-9.

Додаткова: 3, 7- 8, 15, 21, 24, 26.

Семінарське заняття 3

Історія педагогіки: від виховання у первісному суспільстві до сучасності

1. Виховання і навчання в умовах первісного суспільства та рабовласницького устрою.
2. Розвиток педагогічної теорії та практики в період феодалізму.

3. Педагогічна система Я.А.Коменського.
4. Особливості розвитку педагогіки в Україні.

План роботи

1. Розглянути питання семінару.
2. Рішення тестового завдання (див.додаток 2). Бланк відповідей надіслати викладачеві.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3, 5-9.

Додаткова: 3, 7- 8, 15, 21, 24, 26.

Практичне заняття 1

Тема: *Загальні принципи дидактики*

План роботи

1.Аналіз реалізації дидактичних принципів у методиках викладання навчальних дисциплін студентам (див. додаток 3).

Результат представити викладачеві.

Л і т е р а т у р а

Основна: 2, 3, 5, 6-8.

Додаткова: 3, 7, 8, 13, 26, 50, 51.

Семінарське заняття 4

Тема: *Педагогічна характеристика процесу навчання*

1. Поняття про дидактику. Модель процесу навчання. Основні функції навчання.
2. Закономірності опанування знаннями, навичками та вміннями.
3. Педагогічні умови ефективності методів навчання.

План роботи

1. Розглянути питання семінару.

2. Підготувати виступ до 10 хв., у якому реалізувати усі принципи навчання.

Бути готовим запропонувати свій варіант на семінарі.

Л і т е р а т у р а

Основна: 2, 3, 5, 6-8.

Додаткова: 3, 7, 8, 13, 26, 50, 51.

Практичне заняття 2

Тема: Педагогічна характеристика виховання

1. Суть процесу виховання, його структура та функції.
2. Зміст та основні напрями виховання учнів.
3. Характеристика принципів та методів виховання.

План роботи

1. Розглянути питання семінару.
2. Завдання на самостійну роботу:
 - 1.1. Підготувати план семінарського заняття зі студентами.
План повинен включати в себе:
 - а) загальний вступ к семінарському заняттю:
 - актуальність теми;
 - навчальні цілі на семінар;
 - б) розбити кожне питання семінару па підпитання, на які необхідно дати коротку відповідь. Підпитання використовувати при опитуванні студентів;
 - в) до кожного питання написати короткий вступ (до 3хв.) і зробити висновки, які повинні включати:
 - короткий теоретичний висновок з питання;
 - оцінку виступаючого з підпитання;
 - г) Зробити короткі висновки з теми семінарського заняття.
 - 1.2. Бути готовим провести семінарське заняття з усіх питань.
 - 1.3. Після проведення семінарського заняття здати конспект для перевірки викладачу.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3, 6-9.

Додаткова: 3, 8, 15, 16, 26, 38.

Практичне заняття 3

Тема: Педагогічна культура та її складові

План роботи

1. Дискусія «Шляхи формування педагогічної культури». Тренінгові вправи спрямовані, на формування навичок педагогічного спілкування.
2. Підготовка до педагогічної гри «Освітньо-вікові групи і навчання» (див. додаток 4).

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-4, 6-8.

Додаткова: 5, 10-11, 18, 24, 27, 32, 40, 46.

Практичне заняття 4

Тема: *Основи організації самовиховання*

План роботи

1. Дослідження впливу самооцінки на почуття впевненості учня в собі.
2. Тест дослідження самооцінки учня.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-4, 6-8.

Додаткова: 5, 10-11, 18, 24, 27, 32, 40, 46.

1. Вплив самооцінки на почуття впевненості в собі

Самооцінка – основний структурний компонент самосвідомості особистості, складне динамічне особистісне утворення, виконує регулятивну функцію. Ефективність будь-якої діяльності залежить не тільки від знань і вмінь людини, її інтелекту, але й, великою мірою, від рівня її самооцінки. *Самооцінка* – це судження людини про міру наявності у неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном, зразком. Самооцінка – вияв оцінного ставлення людини до самої себе, своїх якостей, можливостей, статусу серед інших людей. Особа оцінює себе суб'єктивно, але зіставляє своє бачення власних особистісних якостей з тим, як, на її думку, її оцінюють інші, особливо значущі для неї особи.

Людина отримує задоволення не від того, що вона просто будь-що робить, а від того, що вона обрала для себе певну справу і саме її робить добре. Самооцінка є складовою частиною «Я-концепції».

Я-концепція – це сукупність всіх уявлень індивіда про себе, узгоджена з їх оцінкою. Описову складову Я-концепції часто називають образом Я, або Я-картиною. Складову, пов'язану зі ставленням особи до себе або до окремих своїх якостей, називають самооцінкою. Ті переконання, які включені до складу «Я-концепції», завжди потребують підтвердженнь. Причиною цього є явище, що називається вибірковістю сприйняття. Образ Я забезпечує людям певну захищеність, тому вони схильні сприймати ту інформацію, яка підтримує, зміцнює їх Я-концепцію, самооцінку, і не помічають або змінюють інформацію, що суперечить їхній самооцінці. Основними параметрами самооцінки є ступінь її адекватності, висота і міра стійкості. Суттєва якісна характеристика самооцінки – ступінь її самокритичності. Самооцінка має важливе значення в регуляції поведінки в цілому, в утворенні індивідуального стилю діяльності, в тому числі і навчання.

Визначте свій рівень самооцінки за поданою нижче методикою. Зробіть відповідний висновок. Прочитайте і законспекуйте інтерпретацію.

Сформулюйте своє ставлення до отриманих результатів. Запропонуйте заходи з формування адекватної самооцінки особистості (див. додаток 5).

6. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Педагогіка як наука.
2. Основні категорії педагогіки: розвиток, виховання, навчання, освіта.
3. Предмет педагогіки.
4. Система педагогічних наук.
5. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
6. Цілі навчання і виховання.
7. Методологічні принципи навчання і виховання.
8. Методи педагогічного дослідження.
9. Основні етапи розвитку педагогіки та освіти.
10. Сучасна педагогіка у пошуках нової моделі освіти.
11. Підходи світової науки до виникнення виховання як суспільного явища.
12. Виховання у первісному суспільстві.
13. Зародження теорії педагогіки у Давній Греції.
14. Педагогіка епохи Середньовіччя.
15. Педагогічна система Я.А.Коменського. Педагогічні погляди французьких філософів.
16. Розвиток педагогіки в Україні (16-18 ст.), діяльність Г.С.Сковороди.
17. Освіта України на сучасному етапі.
18. Закономірності педагогічного процесу.
19. Протиріччя педагогічного процесу та можливості їх вирішення.
20. Дидактика - теорія і практика навчання.
21. Основні принципи дидактики.
22. Сучасні дидактичні концепції в освіті.
23. Розвиваюче навчання по системі В.В. Давидова - Д.В. Ельконіна.
24. Психолого-педагогічні закономірності оволодіння знаннями, навичками, вміннями.
25. Реалізація дидактичних принципів в навчанні.
26. Педагогічна характеристика виховання.
27. Функції виховання.
28. Принципи виховання та їх характеристика.
29. Зміст виховання.
30. У мови та шляхи забезпечення єдності складових частин виховного процесу.
31. Виховна система.
32. Особливості національного виховання.
33. Різноманітність методів навчально-виховного процесу.
34. Методи навчання: репродуктивні та продуктивні.
35. Характеристика теоретичних методів навчання.
36. Практичні методи навчання.
37. Переваги проблемного навчання.

38. Педагогічні вимоги до застосування методів переконання.
39. Вправи та їх різновиди
40. Привчання.
41. Методи стимулювання: змагання, заохочення, покарання.
42. Специфіка педагогічної діяльності.
43. Вимоги до діяльності педагога.
44. Поняття педагогічної культури та її складові.
45. Педагогічна майстерність педагога.
46. Педагогічний такт та педагогічна техніка.
47. Майстерність педагогічного спілкування
48. Шляхи формування педагогічної культури.
49. Самовиховання як спонукальна сила розвитку особистості.
50. Напрями і засоби самовиховання.
51. Самооцінка і самоконтроль як фактори самовиховання.
52. Керівництво самовихованням особистості.
53. Стосунки батьків і дітей як педагогічна проблема.
54. Типові варіанти відносин у сім'ї.
55. Раціональні умови відносин батьків і дітей.
56. Педагогічний такт у сімейних відносинах.
57. Класифікація конфліктів у сім'ї.
58. Причини сімейних конфліктів та їх профілактика.

7.ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Рейтингова система оцінювання знань студентів активізує роботу студентів протягом семестру, змушує студента працювати систематично і самостійно, розширює їхнє творче мислення, індивідуалізує навчання, розширює рамки самостійної роботи й істотно змінює взаємовідносини у ланці викладач–студент, створюючи атмосферу співробітництва.

Програмою передбачені такі основні види обов'язкової самостійної роботи студентів у семестрі:

- самостійне вивчення поточного матеріалу за конспектами і рекомендованою літературою;
- підготовка до семінарських і практичних занять;
- групові та індивідуальні консультації викладача зі студентами;
- виконання індивідуальних завдань;
- індивідуальна робота під керівництвом викладача, спрямована на перевірку якості засвоєння змісту кожного з навчальних модулів дисципліни.
- підготовка до заліку.

8. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

(методика проведення контрольних заходів та критерії оцінювання знань)

Поточний контроль здійснюється за тематичними блоками, а підсумковий – шляхом складання заліку.

При вивченні «Основ педагогіки» пропонується впровадження рейтингової системи оцінки успішності засвоєння студентами навчального матеріалу з дисципліни. Рейтинг студента з дисципліни «Основи педагогіки» складається з балів, що отримуються за МКР на лекційних заняттях, та балів за роботу на семінарських та практичних заняттях.

Рекомендовано при відсутності індивідуальних завдань передбачити надання додаткових балів за такі види: ведення конспектів лекцій та складення словника термінів.

«Автоматично» виставляють оцінку студентам, які у період роботи в семестрі набрали кількість балів 60-100, що відповідає позитивній оцінці. Студенти які за поточний період не отримали залік за рейтингом, виконують залікову контрольну роботу. Час залікової контрольної роботи 30 хвилин. Контрольні завдання містять два питання, зі переліку питань для самоконтролю.

Розділ 1	min	max
Лекція 1. Тема 1.1. Предмет та завдання педагогіки	1	2
Лекція 2. Тема 1.2. Основні етапи розвитку педагогіки	1	2
Лекція 3. Тема 1.3. Історія педагогіки: від виховання у первісному суспільстві до сучасності	1	2
Семінарське заняття 1	2	6
Семінарське заняття 2.	7	12
Семінарське заняття 3.	7	12
Разом	19	36

Розділ 2	min	max
Лекція 4. Тема 2.1. Сутність і принципи навчання	1	2
Лекція 5. Тема 2.2. Методична система навчання	1	2
Лекція 6. Тема 2.3. Педагогічні вимоги до перевірки та оцінювання знань, навичок та вмінь учня	1	2
Практичне заняття 1	7	12
Семінарське заняття 4	7	10
Практичне заняття 2	7	10
Разом	24	38

Розділ 3	min	max
Лекція 7. Тема 3.1. Процес виховання: суть, зміст, принципи	1	2
Лекція 8. Тема 3.2. Система методів виховання людини	1	2
Лекція 9. Тема 3.3. Педагогічна культура та її складові	1	2
Практичне заняття 3.	7	10
Практичне заняття 4.	7	10
Разом	17	26
Разом за 3 розділи	60	100
Залік(для студентів, які не набрали у семестрі залікової кількості балів, або бажають підвищити свій результат)	10÷20	
Усього	60	100

За шкалою ECTS	Відсоток студентів, що звичайно досягають відповідної оцінки	Визначення	За національною системою	За системою ВНЗ
A	10	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	<i>"Зараховано"</i>	95-100
B	25	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище за середній рівень з декількома помилками	<i>"Зараховано"</i>	85-94
C	30	ДОБРЕ – загалом, правильна робота з деякою кількістю грубих помилок	<i>"Зараховано"</i>	75-84
D	25	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	<i>"Зараховано"</i>	65-74
E	10	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	<i>"Зараховано"</i>	60-64
FX	—	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати, перш ніж одержати залік	<i>"Незараховано"</i> з можливістю перездачі	21-59
F	—	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	<i>"Незараховано"</i> з обов'язковим повторним вивченням курсом	0-20

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

9.1. Базова

1. Алексюк А.Н. Педагогіка : навч.посіб. / А.Н.Алексюк, А.В.Киричук.К.: Вища школа, 1985. – 254 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. / Н.П.Волкова. – К.: Альма-матер,– 2009. – 616 с.
3. Мойсеюк Н.Е. Педагогіка : навч.посіб. / Н.Е.Мойсеюк. – К.: Саммит-Книга, 2007. – 656 с.
4. Лозова В.Т., Тройко Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання / В.Т. Лозова, Г.В.Тройко. – Х.: ХПУ, 1997. – 138 с.
5. Педагогіка : практикум / Уклад. : О.А.Жирун, Є.В.Пузирьов. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – 104 с.
6. Педагогика: учеб. пособие для студ. пед.уч. зав. / Под ред. П.Н.Пидкасистого. – М.: Пед.общество России, 2002. – 640 с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: навч.посіб. / М.М.Фіцула. – К.: Альма-матер, 2009. – 560 с.
8. Харламов И.Ф. Педагогика: учеб. пособие / И.Ф.Харламов. – М.: Гардарики, 2008. – 520 с.
9. Педагогіка : навч. посіб. / [укладачі: А.Н.Некрошевіч, Є.В.Пузирьов]. – К.: ІВЦ «Політехніка», 1999. – 220 с.

9.2. Допоміжна

1. Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства 14-17 вв. / [сост. С.Д. Бабишин, Б.Н. Митюров].– М.: Педагогика, 1985. –363с.: ил.

2. Антология педагогической мысли Украинской ССР / [ред. М.В.Фоменко]. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с. – (Антология педагогической мысли народов СССР).
3. Бабанский Ю.К. Интенсификация процесса обучения / Ю.К. Бабанский. – М.: Знание, 1987. – 80 с.
4. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Г.О.Балл. –Рівне: Листа-М, 2003. – 128 с.
5. Бастун Н.А. Сексуальне виховання підлітків та молоді зі зниженим інтелектом / Н.А.Бастун. –К. : ТОВ «ОБЕРІГ», 2007. – 79 с.
6. Болтівець С.І. Сучасний стан розробленості проблеми педагогічної психогієни / С.І.Болтівець // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №2. – С. 54-64.
7. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход/ А.А.Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
8. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник / Н.Ю.Бутенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 383 с.
9. Винославська О.В. Емпіричні методи психологі/ О.В.Винославська // Практична психологія та соціальна робота. –2005. – №5 (74). – С. 1-7.
10. Винославська О.В. Зміст моделі психолого-управлінського консультування працівників навчальних закладів з проблеми ефективної міжособистісної взаємодії / О.В.Винославська // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. –№3. – С.1-4.
11. Вознюк Н.М. Етико-педагогічні основи формування особистості : навч. посіб. / Н.М.Вознюк. –К.: Центр початкової літератури, 2005. – 196 с.
12. Выготский Л.С. Педагогическая психология/ Л.С.Выготский. –М.: АСТ, 2008. – 671 с.
13. Гальперин П.Я. Методы обучения и умственного развития ребенка / П.Я.Гальперин. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 143 с.
14. Гірник А.М. Основи психопедагогіки / А.М.Гірник. – К.: Вид-во Київського військового гуманітарного ін-ту, 1996. – 136 с.
15. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения/ В.В.Давыдов. – М.: ИНТОР, 1996. – 544 с.
16. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С.Журавський, М.З.Згуровський. –К.: ІВЦ «Політехніка», 2003. – 200 с.
17. Зливков В.Л. Самоідентифікація в педагогічній комунікації / В.Л.Зливков. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2005. – 144 с.
18. Калошин В.Ф. Шлях до подолання негативних педагогічних стереотипів (переконань) / В.Ф.Калошин // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 4. – С. 5-12.
19. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А.Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
20. Каменский Я.А. Избранные педагогические произведения / Я.А.Каменский. – М.: Педагогика, 1982. – 610 с.
21. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. / Л.М.Карамушка. – К.: Либідь, 2004. – 424 с.
22. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту : навч.посіб. / Н.Л.Коломінський. – К.: МАУП, 1996. – 176 с.
23. Кон И.С. Психология старшеклассника / И.С.Кон. – М. Просвещение, 1989. – 256 с.
24. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості : сборник / Г.С. Костюк; Ред. Л.М. Проколієнко. - К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.
25. Левківський М.В. Історія педагогіки / М.В.Левківський. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 190 с.
26. Лернер И.Я. Учебный предмет, тема, урок / И.Я.Лернер. –М.: Знание, 1988. – 80 с.
27. Лещинский В.М., Кульневич С.В. Учимся управлять собой и детьми/ В.М.Лещинский, С.В.Кульневич. –М.: Просвещение, 1995. – 240 с.

28. Лукашевич М.П. Теория и практика самоменеджмента / М.П.Лукашевич. – К.: МАУП, 2002. – 260 с.
29. Льюргентсен Дж. Тайм-менеджмент. Искусство планирования и управления своим временем и своей жизнью / Джон Льюргентсен.– М.: ООО «Добрая книга», 2001. – 185 с.
30. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості : монографія / С.Д.Максименко. – К.: ТОВ «КММ», 2006. – 255 с.
31. Мусатов С.О. Психологія педагогічної комунікації: теоретико-методологічний аналіз / С.О.Мусатов. –Київ-Рівне: Листа-М, 2003. – 176 с.
32. Осницкий А.В. Проблемы экологии личности (социально-психологический аспект) / А.В.Осницкий// Жизнь и безопасность. – 2000. – № 2-3. – С. 289-305.
33. Основы педагогики и психологии высшей школы / Под ред. А.В.Петровского. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986. – 303 с.
34. Основы педагогического мастерства: учеб. пособие / Под ред. И. А. Зязюна, И.Ф. Кривоноса, Н. Н. Тарасевича. – М. : Просвещение, 1989. – 302 с.
35. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие. – Ростов н/Д.: Феникс, 2002. – 544 с.
36. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К.Платонов. – М.: Наука, 1986. – 254 с.
37. Поваляева М.А., Рутер О.А. Невербальные средства общения: учеб. пособие / М.А.Поваляева, О.А.Рутер. – Ростов н/Д.: Феникс, 2004. – 352 с.
38. Повышение квалификации педагогических кадров/ Под ред. И.Ф.Жерносека, М.Ю.Красовицкого, С.В. Крисяка. – К.: Освіта, 1992. – 190 с.
39. Подунов А.С. Слагаемые мастерства педагога/ А.С.Подунов. – М.: ДОСААФ, 1980. – 96 с.
40. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості : монографія / Е.О.Помиткін. – К.: Наш час, 2005. – 280 с.
41. Прогрессивная зарубежная педагогическая мысль о трудовом воспитании и профессиональной подготовке. – М.: Просвещение, 1988. – 227 с.
42. Психологія діяльності та навчальний менеджмент : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / За заг. ред. В.А.Козакова. – К.: КНЕУ, 2003. – 829 с.
43. Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы / Джон Равен. – М.: Когито-Центр, 1999. – 144 с.
44. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки / М.В.Савчин. – К.: Україна-Віта, 1996. – 130 с.
45. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння: психологія та педагогіка сімейного спілкування / В.А.Семиченко, В.С.Заслуженюк. –К.: Веселка, 1998. – 211 с.
46. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Психологічна структура педагогічної діяльності : навч. посіб. / В.А.Семиченко, В.С.Заслуженюк. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 230 с.
47. Синдром "професійного вигорання" та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти : навч. посіб. / За наук. ред. С.Д.Максименка, Л.М.Карамушки, Т.В.Зайчикової. – К.: Міленіум, 2004. – 264 с.
48. Сениця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя / І.О.Сениця. – К.: Радянська школа, 1981. – 319 с.
49. Скотт Дж.-Гр. Конфликты, пути их преодоления/ Дж.-Гр.Скотт. – К.: Внешторгиздат, 1991. – 189 с.
50. Смолкин А.М. Методы активного обучения / А.М.Смолкин. – М.: Высшая школа, 1991. – 176 с.
51. Смутьсон М.Л. Інтелектуалізація діяльності вчителя в умовах використання нових інформаційних технологій навчання / М.Л.Смутьсон // Психологія: Зб. наук. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – 1999. –Вип. 4(7). – С. 100-104.

52. Страхов И.В. Педагогический такт преподавателей вузов : метод. разработки / И.В.Страхов. – Саратов, 1982. – 34 с.
53. Товажнянский Л.Л., Романовский О.Г., Пономарьев О.С. Педагогіка управління : навч. посіб. / Л.Л.Товажнянський, О.Г.Романовський, О.С.Пономарьов. –Х.: НТУ «ХШ», 2003. – 408 с.
54. Третьяченко В., Левченко Ф. Культура супроводу освітніх психолого-педагогічних технологій / В.Третьяченко, Ф.Левченко // Соціальна психологія. – 2005. –№1(9). – С. 37-41.
55. Трудный подросток причины и следствия / Под ред. В.А.Татенко. – К.: Радянська школа, 1985. – 175 с.

10. КОНТАКТИ З ВИКЛАДАЧЕМ

Спілкування з викладачем проводиться через електронний кампус, або електронною поштою.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Характеристика сучасних освітніх парадигм у контексті культурно-історичного досвіду та народної мудрості (етнопедагогіки)

1) Ознайомтесь з характеристиками основних освітніх парадигм (табл. 2).

2) Наведіть якомога більше пов'язаних із навчанням та вихованням прикладів народної мудрості, крилатих фраз, афоризмів, думок відомих людей, зіставте їх із сучасними освітніми парадигмами, знайдіть відповідності. Зробіть висновок про домінуючу парадигму в сучасній освіті України, доведіть вашу думку щодо найкращої парадигми.

Парадигма – з грецьк. *Paradigma* – зразок, еталон – пануюча теорія, що покладена в основу вирішення теоретичних і практичних проблем. Сьогодні в розвитку світової освіти переважають три основні парадигми: авторитарна, технологічна і гуманістична.

Таблиця 2

Характеристики основних освітніх парадигм

Параметри освітньої діяльності	Основні освітні парадигми		
	авторитарна	технологічна	гуманістична
1	2	3	4
1. Основне призначення людини (сенс людського буття)	пізнання навколишнього середовища	цілеспрямована зміна навколишнього середовища	пізнання і вдосконалення самого себе і навколишнього середовища в їх взаємозв'язку
2. Завдання освіти	наділення учня широким колом інформації про світ та його закони	формування певного кола вмінь і навичок творчого перетворення світу	формування вільної особистості, що здатна самостійно міркувати и приймати рішення, визначати свій життєвий шлях, вдосконалювати себе і своє оточення
3. Пріоритетні методи	природничо-наукові	методи практичної діяльності	методи самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення
4. Можливість духовного формування особистості	тільки окремо, через гуманітарну освіту	можливе і бажане в процесі діяльності (гуманітаризація освіти)	необхідне і пріоритетне (гуманізація освіти)

Продовження таблиці 2

5. Навчання – це:	складний процес, який потребує самовідданості, значних зусиль, що окупається набутими знаннями	складний процес, який потребує самовідданості, значних зусиль, що окупається подальшою практичною діяльністю	природний процес розвитку особистості, радісний, цікавий і захоплюючий
6. Цінність у прийнятті рішення має	лише кінцевий результат		процес прийняття рішень
7. Розв’язання проблеми має	лише одне правильне рішення	безліч припустимих рішень	ті, рішення, що мають суб’єктивно значущий смисл
8. Помилка – це	провина, що вимагає суворого покарання	можливі, але не бажані	критерій істини, необхідна складова процесу навчання
9. Критерії оцінки якості прийняття рішення	тільки один – правильно/неправильно	безліч критеріїв корисності, ефективності, нешкідливості	основний критерій – реалізація вищих духовних цінностей
10. Роль етико-моральних принципів у прийнятті рішення	в них немає потреби	необхідні, бажані	є основоположними, пріоритетними
11. Педагог – це	Вчитель з великої літери, джерело знань, в спілкуванні з учнями переважає монолог	тренер, наставник, в спілкуванні з учнями переважає показ, демонстрація	організатор, фасилітатор, координатор, в спілкуванні з учнями переважає діалог
12. Тривалість навчання	жорсткі часові рамки навчання (в молоді роки)	періодичне навчання (перекваліфікація, підвищення кваліфікації)	постійне самонавчання і самовдосконалення
13. Форми і методи навчання	пояснювально-ілюстративні, репродуктивні методи, індивідуально-групове навчання	практичні, пошукові, дослідницькі методи, індивідуально-групове навчання	проблемні, пошукові, творчі методи, групове навчання
14. Умови навчання	класичні навчальні заклади й організаційні умови (аудиторії, класи)	майстерні, виробництво	атмосфера комфорту і психологічної безпеки

Виконання тестових завдань

Тестові завдання:

1. В який історичний період виникає виховання як соціальне явище?
а) на етапі патріархату; б) у дородовий період; в) на етапі раннього матріархату.
2. Визначальним законом людського співжиття й керівництвом до реалізації виховання у родовій общині був:
а) закон золотого правила моралі; б) закон табу; в) біологічний закон.
3. Основними шляхами виховання підростаючої зміни у первісно-родовому суспільстві були:
а) показ, спостереження, змагання; б) навіювання, спостереження, приклад однолітків; в) показ, спостереження, посильна участь у праці.
4. У якій зі шкіл давньої цивілізації зміст навчання включав: уміння читання, рахування, письма; знання арифметики, геометрії, астрономії, магії, астрології, народної медицини?
а) школи Давнього Китаю; б) школи жерців Давнього Єгипту; в) школи Ассирії.
5. Мову, яка передбачає коротку, чітку і точну відповідь, називають:
а) афінською; б) спартанською; в) лаконічною.
6. Життя жінки в Афінах було замкнуте і зосереджене в жіночій половині будинку, яка називалась:
а) палестрою; б) гінекеєю; в) кухнею.
7. Військова група в Давній Греції, в яку вступали юнаки 18-20 років і несли службу у військових гарнізонах, називалися:
а) ефебією; б) палестрою; в) батальйоном; г) криптією.
8. Діти з 15-18 років у Давній Греції навчалися у школах:
а) граматистів; б) ораторів; в) кіфаристів; г) гімнасіях.
9. Кого хотіли виховати зі спартанської жінки:
а) домашню господарку; б) жінку-амазонку; в) високоосвічену особистість.
10. Граматичні школи і школи ораторів у Стародавньому Римі називали:
а) державними; б) елементарними; в) граматичними.
11. Який аспект умінь був не обов'язковим у лицарському вихованні в епоху Середньовіччя:

а) грати у шахи; б) володіти зброєю; в) полювати; г) уміння складати вірші і співати; д) читати і писати.

12. У якій середньовічній школі зміст оволодіння загальною освітою був найповнішим:

а) приходській; б) гільдійській; в) цеховій; г) соборній; д) монастирській.

13. Середньовічний учень з роду феодалів офіційно називався:

а) студент; б) паж; в) джура; г) козачок.

14. Основою пізнання і навчання Коменського є:

а) розум; б) чуттєвий досвід; в) паця; г) практична діяльність.

15. Форма навчання Коменського, яка є неперевершеною до сьогодні:

а) праця; б) урок; в) екскурсія; г) гра.

16. Поняття «золоте правило дидактики» Коменського – це принцип:

а) систематичності; б) послідовності; в) наочності; г) доступності.

17. Усі людські істоти (за Коменським) найкраще піддаються вправлянню:

а) юності; б) отрочтві; в) зрілості; г) ніжному віці.

18. Школа без дисципліни за Коменським однаково, що:

а) робота без радощів; б) млин без води; в) корабель без паруса; г) дитина без матері.

19. Коменський порівняв учителя з:

а) місяцем; б) водою; в) вогнем; г) сонцем.

20. Основним засобом виховання Ж.-Ж.Руссо є:

а) навчання; б) праця; в) природа; г) вправи.

21. Взаємодією між віковою періодизацією і системою шкільництва вперше обґрунтував:

а) М.Ф.Квінтіліан; б) Ж.-Ж.Руссо; в) Д.Дідро; г) Я.Коменський.

22. Братська школа, яка була першою створена в Україні:

а) Острозька; б) Київська; в) Львівська.

23. В яких школах України вперше впроваджена класно-урочна система навчання:

а) полкових; б) січових; в) братських.

24. В яких школах називали най здібнішого учня аудитором?

а) у Києво-Могилянській колегії; б) у школі лірників та кобзарів; в) у полкових.

25. Першим ректором Острозької школи був:

а) К.Острозький; б) Г.Смотрицький; в) І.Федоров.

26. Петро Могила у Києво-Могилянській академії обіймав посаду:

а) ректора; б) префекта; в) проректора.

27. Києво-Могилянська академія мала таку систему організації:

а) поділялася на факультети; б) мала поділ на молодших і старших студентів; в) мала вісім класів.

28. Середніх класів у Києво-Могилянській академії налічувалось:

а) клас поетики, клас граматики; б) клас поетики, клас риторики; в) клас поетики, клас риторики, клас філософії.

29. Виборними у Києво-Могилянській академії були:

а) ректор, префект, учителі; б) ректор; в) ректор, суперінтендант, учителі.

30. В якому з колегіумів України Сковорода читав курс «Основи християнської моралі»?

а) Переяславському; б) Чернігівському; в) Харківському.

31. Якою найпоширенішою формою користувався Г.Сковорода у викладі власних педагогічних поглядів:

а) оповіданням; б) притчею; в) казкою.

32. Який з виховних принципів є центральним (стрижневим) у Г.Сковороди?

а) науковості; б) системності; в) народності.

33. В яких творах Г.Сковорода поставив завдання виховання особистості:

а) «Благородний Єродій»; б) «Сад божественних пісень»; в) «Убогий жайворонок».

34. Який вид викладацької діяльності був найпоширенішим у Г.Сковороди?

а) індивідуальна робота з учнями; б) уроки серед природи; в) просвітницькі уроки серед простого люду.

БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ

студент _____
(прізвище, ініціали, група)

Дата " _____ " _____ 20__ р.

Номер завдання	ВІДПОВІДІ				
	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					
26					
27					
28					
29					
30					
31					
32					
33					
34					

Загальна сума балів за тестове завдання _____

Роботу виконав студент _____
(підпис)

Викладач _____
(підпис)

*Встановлення відповідності між принципами навчання
та правилами їх реалізації*

Оберіть з наведеного нижче переліку 70 правил ті 10 правил, що найбільше сприяють реалізації принципів навчання. Зробіть висновки про те, наскільки ці правила реалізуються на практиці.

Принципи навчання та їх характеристика:

1.*Принцип свідомості й активності*– дійсну сутність людини складають глибоко і самостійно осмислені знання, що набуваються шляхом інтенсивного напруження власної розумової діяльності.

2.*Принцип наочності*– навчання здійснюється успішніше, коли ґрунтується на безпосередньому спостереженні та вивченні цих предметів, явищ і подій, оскільки у більшості людей органи зору мають найбільшу чутливість до сприйняття інформації.

3.*Принцип систематичності і послідовності*– людина тільки тоді володіє дійсним знанням, коли в її мозку відображується чітка картина зовнішнього світу, що являє собою систему взаємопов'язаних понять.

4.*Принцип міцності*– оволодіння змістом навчання досягається не тільки при його всебічному осмисленні, але й тривалим зберіганням у пам'яті найважливіших його компонентів.

5.*Принцип науковості*– учням потрібно надавати для засвоєння тільки дійсні, перевірені наукою і практикою знання.

6.*Принцип досяжності*– досяжним для людини є лише те, що відповідає її обсягу знань, вмінь, способів мислення.

7.*Принцип зв'язку теорії з практикою*. Практика – критерій істини, джерело пізнавальної діяльності і галузь застосування результатів навчання, тому ефективність і якість навчання перевіряється, підтверджується і спрямовується практикою.

Правила реалізації принципів навчання:

1. У зв'язку з пануванням у сьогоdnішньому світі вербальної інформації, прагніть до розвитку в учнів абстрактного мислення, знайомте їх із сучасними науковими поглядами і теоріями.

2. У кінці уроку, теми обов'язково узагальніть свої думки, сформулюйте підсумки, висновки, періодично проводьте узагальнювальні заняття.

3. У методах викладання відображайте методи наукового пізнання, розвивайте мислення учнів, застосовуйте творчу, пошукову роботу в навчанні.

4. У навчанні потрібно рухатись від легкого до важкого, від відомого до невідомого, від простого до складного.

5. Використовуйте в навчанні схеми і плани. Розподіляйте зміст навчального матеріалу на логічно завершені частини, послідовно їх реалізуйте, привчайте до цього учнів.

6. Враховуйте в навчанні той факт, що запам'ятовування ряду предметів, поданих у зображенні (на малюнках і моделях) відбувається краще, легше і скоріше, ніж того ж ряду, але поданого у словесній формі, усній чи письмовій.

7. Використовуйте наочність не тільки як ілюстрацію, але і як самостійне джерело знань.

8. Використовуйте силу взаємонавчання учнів. Те, що говорить товариш, частіше краще і легше сприймається, ніж те, що говорить вчитель.

9. Використовуйте сучасні засоби (навчальне телебачення, відео-, аудіотехніку, проектори, кодоскопи та інше) лише тоді, коли досконально ними володієте.

10. Виховуйте в учнях дидактичний підхід до предметів і явищ, що вивчаються, пояснюйте неоднозначність тлумачення багатьох наукових понять, багатоваріантність вирішення задач, різноманітність підходів і думок до вивчення тих чи інших об'єктів.

11. Враховуйте індивідуальні можливості учнів і диференціюйте завдання для різних категорій учнів.

12. Все, що можливо, слід подавати для сприйняття через почуття, а саме: те, що можна побачити – для сприйняття зором, те, що можна почути – слухом, пахощі – нюхом, те, що можна скуштувати – смаком, до чого можна доторкнутись – шляхом дотику.

13. Вчитель повинен бути ознайомлений з сучасними досягненнями педагогіки, психології, методики, а також тієї сфери людського досвіду, яку він викладає.

14. Доводьте практичну необхідність знань, що надаються. Знаходьте і демонструйте учням різноманітні сфери застосування змісту навчання. Постійно пов'язуйте знання з життям.

15. Допомагайте учням оволодіти найпродуктивнішими методами навчально-пізнавальної діяльності, вчіть їх навчатися.

16. Домагайтесь від учнів структурованих усних і письмових відповідей.

17. Домагайтесь всебічного аналізу проблем, вирішення задач різними способами, частіше практикуйте творчі завдання.

18. Домагайтесь розуміння учнями кожного слова, речення, не використовуйте понять, на розкриття змісту яких ви не розраховували.

19. Домагайтесь ясного розуміння учнями цілей і задач подальшої роботи. Навчайте так, щоб учень розумів, що, навіщо і як треба робити, і ніколи механічно не виконував навчальних дій, попередньо глибоко не усвідомивши їх.

20. Прагніть до ясності свого викладу і мови: чітко і однозначно формулюйте поняття, уникайте монотонності, навчайте образно, використовуючи яскраві факти, приклади з життя і літератури.

21. Досяжність не означає легкості навчання, вчитель не повинен максимально полегшувати навчання, надавши всі необхідні знання. Завдання

вчителя – направити учнів на самостійну роботу, пояснивши лише незрозумілі та складні моменти.

22. Дотримуйтеся фізичних норм розумової активності учнів, плануйте її спади і підйоми.

23. Економно ставтеся до пам'яті учнів – не вимагайте від них запам'ятовування малоцінної інформації, не допускайте перевантаження пам'яті.

24. Забезпечуйте послідовність між попереднім і подальшим навчанням: повторюйте і вдосконалюйте попереднє, показуйте учням перспективи їхнього майбутнього.

25. Заохочуйте наукову роботу учнів, знайомте їх з технікою експериментальної і дослідної роботи, алгоритмами вирішення винахідницьких завдань, опрацюванням першоджерел, довідкових і архівних матеріалів.

26. Заохочуйте спроби учнів щось змінити, вдосконалити, вигадати, спробуйте впроваджувати найцінніші ідеї учнів.

27. Застерігайте учнів від переоцінювання практики і недооцінювання теорії. Постійно підкреслюйте їх взаємозв'язок.

28. Контролюйте чинники, що відволікають учнів від об'єкта навчання, як внутрішні (розпорошеність думки, заняття сторонніми справами), так і зовнішні (запізнення, порушення дисципліни).

29. Навчайте учнів думати і діяти самостійно. Не допускайте постійного підказування, переказування і копіювання. Слід якомога частіше використовувати запитання «Чому?», щоб навчити учнів віднаходити причинно-наслідкові зв'язки.

30. Навчання потребує певного напруження. Коли воно відсутнє, учні відвикають працювати на повну силу. Тому встановіть оптимальний режим навчання, щоб не затримувати сильних і розвивати швидкість дії у середніх і слабких.

31. Намагайтеся залучати учнів до виготовлення наочних засобів. Від цього навчальні можливості наочності збільшуються.

32. Намагайтеся, щоб зміст і способи навчання дещо випереджали можливості учнів, щоб навчання було важким, але досяжним.

33. Не допускайте хибного тлумачення наукових термінів. Використовуйте незначну їх кількість в однозначному тлумаченні, пояснюючи учням їх сутність.

34. Не забувайте, що поняття й абстракції краще усвідомлюються, коли підкріплюються конкретними фактами, прикладами і уявленнями.

35. Не переходьте до вивчення нового, попередньо не сформувавши зацікавленості і позитивного ставлення до нього.

36. Не повинно бути жодного заняття, жодного завдання, яке б не мало практичного значення.

37. Не порушуйте систему ані в змісті, ані в засобах навчання. Терміново ліквідуйте порушення або змінійте саму систему.

38. Не пропускайте нагоди ознайомити учнів з біографіями видатних учених, їх внеском у розвиток науки.

39. Не слід вимагати від учнів запам'ятовування матеріалу, що має допоміжний характер. Краще привчити їх використовувати різні довідники, словники, енциклопедії і т. п.

40. Ніколи не обмежуйтеся лише наочністю. Тільки в сукупності зі словом наочність являє собою джерело чітких і правильних уявлень про предмети і явища, що вивчаються.

41. Нічому не слід навчати, спираючись лише на авторитет, всьому треба вчити за допомогою доказів, що ґрунтуються на почутті і розумі.

42. Оскільки емоційна й образна пам'ять часто глибші за словесну, підкріплюйте абстрактну інформацію образними порівняннями і стимулюйте позитивні емоції учнів під час навчання.

43. Пам'ятайте, що в ході практичної діяльності засвоюється 80–85 % знань. Тому надавайте можливість учням відрізу ж перевірити набуті знання на практиці.

44. Пам'ятайте, що забування того, що вивчалось, є найбільшим одразу ж після вивчення, тому кількість повторювань інформації має бути зворотно пропорційною часу, що минув після її вивчення.

45. Пам'ятайте, що краще дати менше матеріалу, але досягти максимального засвоєння його учнями.

46. Пам'ятайте, що наочність – сильнодіючий засіб, який потребує уважного планування, ретельного дозування. За умов частого використання наочності може увести учнів від головного, підмінити ціль яскравим засобом.

47. Пам'ятайте, що сформована система знань – найважливіший засіб запобігання їх забування. Забуті знання швидше відтворюються в системі, аніж поза нею.

48. Запобігайте закріпленню в пам'яті неправильно сприйнятої інформації або того, що учень не зрозумів. Пам'ятайте, що надовго запам'ятовується і може бути за необхідності пригадана лише добре осмислена інформація.

49. Плануйте навчання не лише на одне заняття, а й на весь період навчально-виховного процесу.

50. Покажіть, що навчальний предмет – зменшена копія науки, практичної діяльності. Постійно використовуйте міжпредметні зв'язки.

51. Постійно розкривайте діалектичний зв'язок науки і практики. Покажуйте, що наука розвивається під впливом практичних потреб, а практика вимагає наукових знань.

52. При вивченні нового і складного матеріалу спирайтеся на сильних учнів, при повторенні, закріпленні – на слабких.

53. При застосуванні наочних засобів не обмежуйтеся спостереженням явних ознак предметів і явищ, а звертайте увагу учнів на основні, суттєві властивості.

54. Вивчайте та добре розумійте рівень підготовленості і розвитку учнів, спирайтеся на їхні можливості.

55. Використовуйте всі види і форми пізнавальної діяльності, поєднуючи їх і враховуючи вікові можливості учнів.

56. За надмірного захоплення створенням загальних уявлень учнів це стає перешкодою глибокому оволодінню знаннями, розвитку абстрактного мислення учнів.

57. При повторі навчального матеріалу не намагайтеся проводити це за тією ж схемою, що і навчання. Надайте можливість учням розглянути матеріал з різних боків, під різними кутами зору.

58. Залучайте учнів до обговорення дискусійних наукових проблем, в досяжній формі пояснюючи їх сутність.

59. Привчайте учнів до послідовної, організованої і дисциплінованої навчальної діяльності, формуйте в учнів свідоме і позитивне ставлення до праці, необхідності докладання зусиль для набуття практичних вмінь і навичок.

60. Привчайте учнів перевіряти і застосовувати свої знання на практиці. Постійно використовуйте навколишній світ і як джерело знань, і як сферу їх практичного застосування.

61. Пропонуйте учням для вирішення завдання, що мають практичне значення і належать до сфери їх інтересів.

62. Розвивайте пам'ять учнів, навчайте їх використовувати різні мнемотехнічні прийоми, що полегшують запам'ятовування.

63. Розкривайте генезу наукового знання, пояснюйте хід відкриття і пізнання того чи іншого явища.

64. Розповідайте учням про нові сучасні технології, прогресивні методи праці, сучасні виробничі відносини.

65. Систематично інформуйте учнів про нові досягнення в науці, техніці, культурі, застосовуйте нову термінологію, пов'язуйте нові досягнення з системою знань, що формується.

66. Складайте з учнями структурно-логічні схеми навчального матеріалу, що полегшують процес засвоєння знань.

67. Скорочуйте кількість одиниць інформації, що запам'ятовується. Учню важко запам'ятати 10 речень, але якщо їх поділити на 3 абзаци, основна інформація запам'ятається краще. Взагалі, ретельно структурована інформація запам'ятовується краще.

68. Широко використовуйте аналогію, порівняння, зіставлення, протиставлення: надайте поштовх думці учня.

69. Ширше використовуйте в навчанні практичні ситуації, що вимагають від учнів самостійного бачення, виявлення, розуміння і пояснення розбіжності між фактами, що спостерігаються, і їхнім науковим поясненням.

70. Ширше використовуйте форми взаємоперевірки навчального матеріалу – це дозволяє позбавитись зайвого емоційного напруження, що зазвичай відчуває учень перед контролем викладачем. Це сприяє кращому повторенню навчального матеріалу.

Педагогічна гра «Освітньо-вікові групи і навчання»

Розподіл ролей у підгрупі

Для того, щоб забезпечити ефективну групову роботу в ході гри «Освітньо-вікові групи і навчання» кожному учаснику групової взаємодії рекомендується обрати найбільш відповідну його психологічним особливостям роль. Вибір такої ролі можна здійснювати різними шляхами. По-перше, вам пропонується визначити свою групову роль через взаємне ранжування придатності до виконання тих чи інших групових ролей. Таким шляхом можна визначити свою роль швидше. По-друге, вибір найкращої особистої ролі в груповій взаємодії можна здійснити і на основі спеціалізованого психодіагностичного опитувальника. Р.М.Белбін, чий опитувальник вам пропонується виконати, є автором теорії командних ролей і пропонує певний набір групових функцій, що зумовлюють ефективну групову роботу. Деякі з запропонованих ним ролей відповідні груповим ролям у грі «Освітньо-вікові групи і навчання».

Для забезпечення найкращого розподілу в підгрупі за ролями скористайтесь одним чи обома наведеними способами. Це допоможе вам обрати відповідну роль для участі в грі. Визначте свою роль та законспекуйте зумовлені нею функціональні обов'язки.

Методика групового ранжування при розподілі за ролями

Хід виконання

1. Індивідуально підготуйте бланк до методики (табл. 3). Впишіть до нього прізвища всіх учасників підгрупи, включаючи й себе.

Таблиця 3

Бланк до методики групового ранжування при розподілі за ролями

Прізвища учасників підгрупи	Ранжування придатності ролей для кожного учасника підгрупи					
	Методист	Ведучий	Лектор	Практик	Контролер	Асистент
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

2. Ознайомтесь із функціональними обов'язками виконання кожної ролі при груповій підготовці і проведенні практичного заняття.

3. Проранжуйте кожного учасника своєї підгрупи (включаючи і себе) за придатністю до виконання певних ролей (1 – найбільш придатна роль; 6 – найменш). **Увага!** Ранжування здійснюється по горизонталі.

4. Кожний студент виписує в інших учасників підгрупи оцінки власної придатності виконання кожної ролі (включаючи самооцінку), і підсумовує їх. Роль, яка має найнижче значення, найбільш підходить для Вас, отримала найбільше сумарне значення рангів – підходить найменш.

Якщо в групі учасників менш ніж 6, ролі можна суміщати.

Функціональні обов'язки виконавців різних ролей

Методист – організатор проектування навчальної роботи та виготовлення звіту

Задача: розробити разом із підгрупою проект заняття і скласти підсумковий звіт.

Хід виконання:

- 1) зібрати інформацію в інших підгруп про попит певних питань теми;
- 2) зібрати підгрупу, разом вигадати концепцію (задум) заняття, побудувати ієрархію навчальних цілей теми, скласти план проведення заняття, обрати форми і методи навчання, обговорити це з викладачем;
- 3) за допомогою Асистента підготувати дидактичні, роздаткові та наочні матеріали для реалізації своїх функцій у викладанні;
- 4) організувати складання звіту.

Особистий внесок до звіту:

- зібрана інформація про інформаційний попит слухачів до теми;
- опис концептуального задуму заняття;
- ієрархія навчальних цілей;
- план заняття;
- листок самоаналізу.

Ведучий – організатор підготовки до заняття і ефективної роботи на занятті.

Задача: організувати спільну підготовку підгрупи до викладання та її скоординовану роботу на занятті, а також забезпечити активну, зацікавлену участь слухачів у занятті.

Хід виконання:

- 1) скоординувати підготовку до викладання теми кожного учасника підгрупи відповідно до його ролі;
- 2) підготувати детальний сценарій заняття, що включає реалізацію всіх зазначених функцій, мотиваційний цикл з теми, обговорити його з викладачем;
- 3) за допомогою Асистента підготувати дидактичні, роздаткові та наочні матеріали для реалізації своїх функцій у викладанні;
- 4) забезпечити взаємопов'язаність роботи окремих учасників підгрупи на занятті.

Особистий внесок до звіту:

- мотиваційний цикл вивчення теми;

- сценарій заняття;
- листок самоаналізу.

Лектор – відповідальний за подання слухачам теоретичних відомостей на занятті

Задача: цікаво, застосовуючи методи і прийоми мотивації, стимулювання й активізації навчання, надати основні теоретичні відомості з теми на занятті.

Хід виконання:

1) відповідно до визначених навчальних цілей, попиту слухачів, запланованого часу підібрати цікаву й корисну інформацію з теми про особливості навчання (виховання, розвитку) обраної освітньо-вікової категорії з урахуванням її фізіологічних, психологічних і соціальних властивостей;

2) обрати ефективні форми і методи надання інформації, мотивації, стимулювання й активізації слухачів для забезпечення сприйняття даної інформації, її осмислення і запам'ятовування;

3) за допомогою Асистента підготувати дидактичні, роздаткові та наочні матеріали для реалізації своїх функцій у викладанні;

4) здійснити на занятті інформаційне повідомлення.

Особистий внесок до звіту:

- інформаційне повідомлення з прийомами активізації;
- листок самоаналізу.

Практик – відповідальний за закріплення наданої інформації, її систематизацію та узагальнення, формування практичних вмінь та навичок з теми заняття

Задача: цікаво, за допомогою різних форм і методів, забезпечити закріплення теоретичних знань, їх узагальнення і систематизацію, формування вмінь і навичок з теми на занятті:

Хід виконання:

1) у відповідності з визначеними навчальними цілями, попитом слухачів, запланованим часом підготувати декілька практичних завдань з теми для забезпечення можливості осмислення отриманої інформації, її запам'ятовування та застосування отриманих знань у майбутній життєдіяльності;

2) обрати ефективні форми і методи практичної роботи;

3) за допомогою Асистента підготувати дидактичні, роздаткові та наочні матеріали для реалізації своїх функцій у викладанні;

4) здійснити на занятті практичну діяльність.

Особистий внесок до звіту:

- практичні завдання;
- листок самоаналізу.

Контролер – відповідальний за перевірку засвоєння навчального матеріалу теми.

Задача: забезпечити перевірку реалізації всіх визначених навчальних цілей на занятті.

Хід виконання:

- 1) обміркувати контрольний захід для перевірки кожної поставленої навчальної цілі, обрати ефективні форми і методи контролю, мотивації, стимулювання й активізації навчання, узгодивши їх з рештою учасників підгрупи, викладачем;
- 2) розробити етапи і структуру контролю на занятті;
- 3) за допомогою Асистента підготувати дидактичні, роздаткові та наочні матеріали для реалізації своїх функцій у викладанні;
- 4) здійснити на занятті контроль.

Особистий внесок до звіту:

- контрольні завдання;
- листок самоаналізу.

Асистент – відповідальний за наочно-методичне забезпечення заняття, оформлення підсумкового звіту з проведеного заняття

Задача: забезпечити наочність на занятті, допомогти всім учасникам групи у реалізації їх завдань.

Хід виконання:

- 1) обміркувати і підготувати можливі засоби наочності на занятті, враховуючи їх мотиваційну, стимулюючу й активізуючу роль, цілі заняття, розподіл часу, попит слухачів, потреби інших учасників групи, свої можливості і т. п., узгодити їх з рештою учасників підгрупи, викладачем;
- 2) підготувати необхідне навчально-методичне забезпечення заняття;
- 3) забезпечити демонстрацію і застосування розроблених засобів наочності на занятті;
- 4) допомогти Методисту оформити звіт з роботи підгрупи.

Особистий внесок до звіту:

- всі застосовані засоби наочності (оригінали або їх зменшені копії, зразки);
- листок самоаналізу.

Тест «Соціальна роль» Р.М. Белбіна

Хід виконання:

1. Підготуйте бланк до методики (табл. 4).
2. Тест складається з 7 окремих блоків по 8 запитань або припущень, з якими ви можете погодитись чи не погодитись. На кожен блок у вас є 10 балів, які ви можете розподілити між тими твердженнями блоку, з якими ви погоджуєтесь. Присвоювати бали дозволено не більш як 3 чи 4 припущенням у блоці. Якщо ви погодилися з одним із припущень на всі 100 %, ви маєте право

віддати йому всі 10 балів. При цьому одному припущенню можна присвоювати мінімум 2 бали. Витратити можна не всі 10 балів. Наприклад, якщо в блоці ви погодилися лише з одним твердженням і лише на 30 %, то ви надаєте лише цьому твердженню 3 бали. Присвоєні бали запишіть у бланк до методики. **Увага!** Після здійснення вибору по всіх блоках перевірте себе: сума балів по кожному із блоків не повинна перевищувати 10 балів, а по всьому тесту – 70 балів.

Таблиця 4

Бланк до методики «Соціальна роль»

Блоки	Варіанти відповідей і бали								Сума балів (не > 10)
	A	B	C	D	E	F	G	H	
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									

Блок 1. Що я можу запропонувати команді

- A. На мою думку, я можу швидко сприймати та використовувати можливості
- B. Я легко кооперуюсь з людьми різних типів
- C. Один з моїх головних активів – виробляти нові ідеї
- D. Я здатний залучати людей, які, на мою думку, можуть зробити значний внесок у досягнення поставлених перед групою цілей
- E. Я особисто маю здібність ефективно доводити справу до кінця
- F. Я не уявляю собі навіть тимчасового зниження своєї популярності, навіть коли це зумовить збільшення прибутку
- G. Зазвичай я усвідомлюю, що реалістичне та дієве.
- H. Я здатний запропонувати вагомні аргументи на користь іншого напрямку діяльності, не провокуючи при цьому упередження та упередженості

Блок 2. Що характеризує мене як члена команди

- A. Я почуваюсь незатишно на зборах, навіть коли вони чітко структуровані та помірковано організовані
- B. Я схильний покладатись на людей, які добро аргументують свою точку зору, ще до того, як вона була всебічно обговорена
- C. Коли група обговорює нові ідеї, я схильний занадто багато говорити
- D. Мої особистісні стосунки заважають мені підтримувати колег з ентузіазмом
- E. Коли потрібно зробити яку-небудь справу, деякі люди вважають, що я дію агресивно та авторитарно

- F. Мені важко брати на себе роль лідера, може, тому, що я занадто чутливий до почуттів та настроїв в групі
- G. У мене є здатність так захоплюватися особистими ідеями, що я забуваю про те, що діється навколо мене
- H. Мої колеги вважають, що я занадто переймаюся незначними деталями та не ризикую, коли відчуваю, що справу може бути зіпсовано

Блок 3. Коли я працюю з іншими над проектом

- A. Я можу добре впливати на інших людей, при цьому не тиснучи на них
- B. Моє «шосте почуття» підказує мені рішення та оберігає мене від помилок та інцидентів, які інколи трапляються через необачність
- C. В ім'я досягнення головних цілей я готовий прискорювати події, не витрачаючи часу на обговорення
- D. Від мене завжди можна чекати чого-небудь оригінального
- E. Я завжди готовий підтримати пропозицію, яка принесе всім користь
- F. Я постійно слідкую за останніми ідеями та новітніми досягненнями
- G. На мою думку, мої здібності до аналізу та оцінювання можуть суттєво вплинути на прийняття рішення

Блок 4. Моє ставлення та інтерес до групової роботи

- A. Я щиро бажаю пізнати своїх колег краще
- B. Я не боюсь ані заперечувати точку зору іншої людини, ані залишитись у меншості
- C. Зазвичай я можу довести, що пропозиція невдала
- D. На мою думку, я можу добре виконувати будь-яку функцію заради виконання загального плану
- E. Часто я ухиляюсь від очевидних рішень та відшукую замість цього несподіване розв'язання проблеми
- F. Я прагну все, що роблю, доводити до найвищої досконалості
- G. Я ладен використовувати контакти поза групою
- H. Хоча я завжди відкритий для різних точок зору, я не відчуваю труднощів при прийнятті рішень

Блок 5. Я відчуваю задоволення від роботи, тому що

- A. На мене завжди можна покластися на завершальному етапі роботи
- B. Мені подобається аналізувати ситуації та оцінювати можливі напрями діяльності
- C. Мені цікаво знаходити практичні шляхи вирішення проблеми
- D. Мені приємно відчувати, що я допомагаю створенню добрих стосунків на роботі
- E. Часто я маю сильний вплив на рішення, що приймаються
- F. Я маю відкриті, приязні стосунки з людьми, які можуть запропонувати щось новеньке
- G. Я можу переконувати людей в необхідності певної лінії дій

Н. Я почуваю себе краще вдома, коли я можу приділити максимум уваги завданню

І. Я люблю працювати з чим-небудь, що викликає та стимулює увагу

Блок 6. Коли завдання складне та незнайоме

А. Я відкладаю ненадовго справи і розмірковую над проблемою

В. Я прагну співпрацювати з людьми, які більш позитивно та з більшим ентузіазмом ставляться до проблеми

С. Я намагаюся зробити завдання більш легким, відшукуючи в групі людей, які можуть взяти на себе вирішення частини проблеми

Д. Моє природжене відчуття часу дозволяє мені дотримуватись термінів виконання завдання

Е. На мою думку, мені вдається зберігати ясність думки та спокій

Ф. Навіть під впливом зовнішніх обставин я не відмовляюся від досягнення мети

Г. Я ладен взяти лідерські обов'язки на себе, якщо я відчуваю, що група не прогресує

Н. Я ладен почати дискусію з метою стимулювати появу нових думок, що сприятимуть вирішенню проблеми

Блок 7. Проблеми, які виникають під час роботи в групах

А. Я схильний до виразу свого нетерпіння стосовно людей, які стоять на шляху розвитку прогресу (заважають)

В. Інші можуть критикувати мене за те, що я занадто аналітичний і не підключаю інтуїцію

С. Моє бажання впевнитися в тому, що робота виконується з високою якістю, може інколи призвести до затримки

Д. Мені швидко все набридає і я покладаюся на те, що хто-небудь із групи стимулюватиме мій інтерес

Е. Мені важко приступити до вирішення завдання, не маючи чіткої мети

Ф. Інколи мені важко пояснити та описати проблеми в комплексі

Г. Я знаю, що я вимагаю від інших того, чого сам не можу виконати

Н. Мені важко висловлювати особисту думку, коли я знаходжусь в очевидній опозиції до більшості

3. Визначте свої здібності до виконання певної командної ролі, користуючись таблицею-ключем (табл. 5). Для цього накресліть в зошиті таку таблицю і перенесіть свої бали з кожного блоку запитань бланку до методики у цю таблицю.

4. Надалі підрахуйте суму балів з кожної командної ролі. Роль, якій відповідатиме найбільша сума балів, і буде найкращою роллю для вас в груповій взаємодії.

5. Ознайомтесь з інтерпретацією кожної ролі за теорією Р.М.Белбіна.

Таблиця 5

Таблиця-ключ до методики «соціальна роль»

Блоки	Ролі								
	«Реалізатор»	«Координатор»	«Інтегратор»	«Новатор»	«Постачальник»	«Аналітик»	«Душа»	«Завершувач»	
1	G	D	F	C	A	H	B	E	
2	A	B	E	G	C	D	F	H	
3	H	A	C	D	F	G	E	B	
4	D	H	B	E	G	C	A	F	
5	B	F	D	H	E	A	C	G	
6	F	C	G	A	H	E	B	D	
7	E	G	A	F	D	B	H	C	
Разом									

Таблиця 6

Відповідність групових ролей за теорією Р. М. Белбіна ролям для підготовки і проведення заняття у підгрупах

Командні ролі	Ролі, що рекомендуються для підготовки і проведення заняття					
	Методист	Ведучий	Лектор	Практик	Контролер	Асистент
1. «Реалізатор»				+		
2. «Координатор»		+				
3. «Інтегратор»	+					
4. «Новатор»	+		+			
5. «Постачальник»				+		+
6. «Аналітик»			+		+	
7. «Душа»		+				+
8. «Завершувач»					+	+

Значення і характерні ознаки позицій:

Тип. «Реалізатор»

Загальна характеристика:

1. Надійний і контрольований – практичний організатор.
2. Перетворить ідеї в завдання, які можна виконати.

3. Серед ідей вибирає найбільш імовірні і ті, що дають підстави для чогось.
4. Має сильний характер, відрізняється дисциплінованістю.
5. Щиросердий, цілеспрямований і відповідальний. Його нелегко розхолодити чи знизити його бажання.
6. Несподівана зміна плану може його вибити з колії.
7. Має потребу в стабільній структурі і прагне створити її.
8. Не любить легковажні і нереальні ідеї.

Базові особливості:

Роль: направляє ідеї в практичну площину, послідовно і наполегливо впроваджує плани.

Типові риси: консервативний, надійний, відповідальний, старанний, його дії можна передбачити, дисциплінований і завбачливий.

Позитивні якості: організаторські здібності, реалізм і здоровий глузд, працездатність, самоконтроль і дисципліна.

Можливі слабкості: недостатня гнучкість, заперечення недостатньо перевірених ідей, повільно реагує на нові можливості, відсутність власних ідей і фантазії.

2тип. «Координатор»

Загальна характеристика:

1. Уточнює групові завдання і складає розклад роботи.
2. Стійкий, домінуючий екстраверт.
3. Є керівником і координатором (хоча не обов'язково успішним), у той же час сам рідко висловлює корисні ідеї.
4. Самодисциплінований і з «характером».
5. Домінує, але при цьому використовує менш суворі неагресивні методи.
6. Довіряє людям, навіть коли цього не слід робити.
7. Не заздрисний.
8. Зосереджує людей саме на тому, що вони можуть зробити найкраще.
9. Висока комунікабельність.
10. Установлює критерії, але не панує.
11. Соціальний лідер.

Базові особливості:

Роль: з'ясовує завдання команди, вимагає максимального прояву найкращих сторін від кожного члена команди, координує способи, якими колектив просувається до виконання завдання.

Типові риси: надійний, спокійний, упевнений у собі, володіє собою, стриманий.

Позитивні якості: здатність залучати всіх потенційно корисних працівників відповідно до їх заслуг і можливостей, без упередженості, об'єктивізм. Викликає почуття поваги, здатний підтримувати ентузіазм членів команди, легко контактує з іншими.

Можливі слабкості: ніяких очевидних слабкостей, однак не обов'язково самий інтелектуальний і креативний член команди, може мати більш ніж посередні показники з погляду інтелекту і творчих здібностей.

3тип. «Інтегратор»

Загальна характеристика:

1. Серйозний і не замикається у своїх проблемах.
2. Лідер при виконанні завдань.
3. Імпульсивний, не дуже терплячий – легко розгублюється.
4. Енергійний, трохи нервовий.
5. Схильний сперечатися, швидко реагує на суперечливі проблеми.
6. Не заздрисний.
7. Часто неврівноважений.
8. Принципова функція: створює модель використання зусиль усієї команди.
9. Намагається об'єднати ідеї і виробити модель.
10. Виділяється самовпевненістю, що часто призводить до неправильних уявлень, сумнівів, схильності до примусу.
11. Бачить команду як збільшене «Я».
12. Нетерпимий до неухважності і легковажності – може створювати через це дискомфорт і конфліктні ситуації для оточуючих.

Базові особливості:

Роль: ставить завдання і визначає пріоритети в їхньому виконанні, підтримує форму і напрям дискусій у групі, швидко досліджує напрями пошуку і відкидає ті з них, які здаються недостатньо продуктивними.

Типові риси: дуже напружений, нервовий, «заведений», відкритий, динамічний, винахідливий.

Позитивні якості: енергія, бажання і готовність боротись з інерцією, неефективністю, самовдоволенням чи самообманом, тяжіння до рішучих дій.

Слабкості: схильність піддаватися на провокації, дратівливість, нестриманість, небажання залучати інших до прийняття рішень.

4тип. «Новатор»

Загальна характеристика:

1. Домінує, має дуже високий коефіцієнт інтелекту (IQ). Завойовує авторитет, допомагаючи відстаючій групі.
2. Постійно затверджує власний високий IQ для того, щоб зробити його більш ефективним.
3. Розкидає насіння, якими харчуються інші.
4. Ідейна людина, з оригінальним і радикальним мисленням.
5. Воліє починати роботу з оригінальних підходів.

6. Віддає перевагу фундаментальним, широким аспектам, ніж деталям. Через свою недбалість може припуститися помилки.
7. Недовірливий.
8. Може бути «колючим», особливо якщо його критикувати.
9. Схильний, розглядаючи якусь проблему, більше часу приділяти своїм власним ідеям, ніж пропозиціям від групи.
10. Погано те, що після критики своїх ідей ображається і замикається в собі.
11. Похвали, що він одержує від «Координатора», заважають об'єктивно оцінювати реальний стан справ.

Базові особливості:

Роль: вирішує складні проблеми, виступає з оригінальними методами рішення проблем.

Типові риси: індивідуаліст, серйозний, неортодоксальний.

Позитивні якості: гнучка фантазія, креативність, розвинута уява, інтелект, знання, розум, незалежність у поглядах.

Можливі слабкості: витає в хмарах, схильний зневажати практичними справами і формальними аспектами (протоколом, оформленням документів і ін.), спілкування з іншими членами команди і керування – не його сильна риса.

5 тип. «Постачальник»

Загальна характеристика:

1. Стійка особистість, не замикається на своїх проблемах.
2. У більшості випадків приємний – розслаблено-товариський.
3. Схильний демонструвати свою позитивність і ентузіазм на всіх етапах роботи над проектом, що не завжди сприяє успіху справи.
4. Зав'язує безліч зовнішніх контактів.
5. Одночасно «місіонер», «дипломат» і «офіцер зв'язку». Може помилятися, неоригінальний навіть у своїх помилках.
6. Вимагає, щоб на нього впливали («тиснули»).
7. Не допускає команду до застою і втрати зв'язків.

Базові особливості:

Роль: установлює корисні контакти з іншими членами команди, довідується і доповідає про нові розробки і досягнення за межами команди, реагує на ситуації, що вимагають втручання.

Типові риси: екстраверт, легкий у спілкуванні, відкритий, невимушений, ентузіаст із розвинутою уявою, усім цікавиться, радикальний.

Позитивні якості: контактний, вивчає все нове, з ним легко порозумітися, легко зауважує нові можливості. Здатність виконувати важкі завдання.

Можливі слабкості: схильність втрачати інтерес, коли проходить перша захопленість. Унаслідок постійного прагнення до комунікації може бути недостатньо старанний у виконанні завдань і в удосконалюванні справи.

6 тип. «Аналітик»

Загальна характеристика:

1. Високий IQ, стійка особистість, що концентрується сама на собі.
2. Холоднокровний. Серйозний, але не схильний захоплюватись чимось дуже сильно. Урівноважений, безпосередній аналізатор.
3. Не має оригінальних ідей, але утримує команду від ризикованих проєктів.
4. Щонайменше виглядає так, немов його підштовхують, оскільки у своїй критиці не може зупинитися навіть перед явною погрозою загального несхвалення. Його власне «Я» не затінює його суджень.
5. Його найкращі риси: асиміляція й інтерпретація, а також оцінка письмових матеріалів великих обсягів.
6. Може негативно впливати на стан команди внаслідок загальмованості у свій «важкий період».
7. Може конкурувати з тими, хто часто має переваги (з «Координатором» чи «Новатором»).
8. Відсутність захопленості й уяви.
9. Судження рідко бувають помилковими.

Базові особливості:

Роль: аналізує проблеми, оцінює ідеї і пропозиції для того, щоб команда працювала за збалансованим планом.

Типові риси: тверезий, неемоційний, розважливий, проникливий, обережний; розумний, переважає критичне мислення.

Позитивні якості: сильне критичне мислення, включаючи здатність бачити недоліки в пропозиціях і труднощах їхнього впровадження. Об'єктивізм, здоровий глузд, передбачливість, витривалість.

Можливі слабкості: бракує натхнення і здібності мотивувати інших. Надмірно критичний, скептичний, занадто серйозний і неемоційний.

7 тип. «Душа»

Загальна характеристика:

1. Стійкий, не замикається на своїх проблемах.
2. Найбільше відчуває потреби команди. Сильніше за інших усвідомлює індивідуальні потреби і турботи інших людей.
3. Знає про особисте життя кожного і сімейні обставини.
4. Приємний, привабливий, згуртовує команду.
5. Лояльний до потреб команди, покладається на ідеї.
6. Гарний слухач, вільно спілкується і втягує в спілкування інших.
7. Врівноважує розбіжності між «Інтегратором» та «Новатором».
8. Не любить конфронтації.
9. Особливо цінний, якщо команда переживає важкі часи.
10. Якщо його немає, це відразу спричиняє зниження емоційного тону групи.

Базові особливості:

Роль: підтримує позитивні стосунки з членами команди, акцентуючи їхні сильні сторони, не звертаючи уваги на слабкі, поліпшує спілкування між членами групи і підтримує дух команди.

Типові риси: зорієнтований на колектив і добре працює «в упряжці», уважний до людей, м'який, чуйний, надійний.

Позитивні якості: здатен пристосовуватися, гнучкий, підтримує добрі стосунки з іншими членами команди, уміє слухати і знаходити спільну мову з людьми, реагувати на різні ситуації, скромний.

Можливі слабкості: бракує рішучості і твердості в критичні моменти, не здатен конфліктувати, суперничати.

8 тип. «Завершувач»

Загальна характеристика:

1. Серйозна особистість, зосереджена у собі, постійно стурбована тим, що може статися.
2. Спокійний тільки тоді, коли перевірить кожную деталь.
3. Підтримує постійно дух наполегливості.
4. Самоконтроль, характер нетерплячий і нетерпимий до нових членів команди.
5. Виявляє ініціативу щодо порядку.
6. Може «загрузнути» у деталях, однак піклується про команду.

Базові особливості:

Роль: відшукує помилки, виконує роботу, що вимагає старанності й уваги до деталей. Підтримує в команді почуття часу для того, щоб завдання було вчасно виконане.

Типові риси: любить порядок, скрупульозний, сумлінний, заклопотаний.

Позитивні якості: здатність доводити роботу до кінця.

Припустимі слабкості: схильність занадто багато хвилюватися, особливо з дріб'язкових причин. Небажання залишати що-небудь без догляду, передоручати свою справу іншим, навіть якщо цього вимагають обставини.

Дидактична гра «Освітньо-вікові групи і навчання»

Навчити студентів управляти навчальною діяльністю учнів різних освітньо-вікових категорій – складна задача навіть для декількох навчальних занять з педагогіки. Саме тому вивчення цієї теми потребує застосування такого методу навчання, який здатний викликати найбільшу активність тих, хто навчається, – дидактичної гри. Зміст цієї гри відповідає призначенню дисципліни і полягає у самостійній підготовці студентами у складі підгрупи одного навчального заняття для своїх одногрупників на тему: «Особливості навчальної діяльності учнів певної освітньо-вікової категорії». Візьміть участь у цій грі і в складі підгрупи розробіть і проведіть одне навчальне завдання на обрану тему.

Основні етапи гри:

1. Вступ у гру:

- 1) розповідь викладача про гру, її призначення, правила, особливості організації та оцінювання;
- 2) розподіл академічної студентської групи на підгрупи;
- 3) вибір кожною студентською підгрупою однієї освітньо-вікової групи для викладання (молодші школярі, підлітки, старшокласники, студенти, дорослі);
- 4) визначення дати, часу і місця проведення заняття.

2. Підготовка до гри (самостійна робота в підгрупах у позааудиторний час):

- 1) рольовий розподіл студентів підгруп за провідним навчальним завданням, ознайомлення з функціональним призначенням кожної ролі;
- 2) підготовка до викладання відповідно до отриманої ролі;
- 3) консультації з викладачем про хід та результати підготовки до гри.

3. Проведення гри:

- 1) організація викладання кожної теми підгрупами (кожна підгрупа працює протягом усього практичного заняття);
- 2) оцінювання роботи підгрупи;
- 3) коротке обговорення роботи підгрупи в кінці кожного заняття.

4. Підбиття підсумків гри:

- 1) розрахунок підсумкових оцінок підгруп та кожної реалізованої підгрупою ролі;
- 2) визначення підгрупи-переможця, а також кращого виконавця кожної ролі;
- 3) завершальне обговорення роботи кожної підгрупи та її учасників.

5. Підготовка звіту гри (самостійна робота в підгрупах):

- 1) збір та узгодження навчально-методичних матеріалів кожного учасника підгрупи;
- 2) збір листків самоаналізу кожного учасника підгрупи;
- 3) оформлення звіту роботи підгрупи і подання його на перевірку викладачу.

Хід гри:

Етап 1. Вступ у гру.

Прослухайте і законспекуйте розповідь викладача про дидактичну гру «Освітньо-вікові групи і навчання»: її цілі, особливості проведення, контроль і оцінювання участі в грі. Розподіліться за підгрупами та оберіть освітньо-вікову категорію для самостійного викладання на занятті. Визначте дату, час і аудиторію для проведення заняття кожною підгрупою.

Розподіл за підгрупами можна здійснювати по-різному, наприклад, використовуючи будь-який з наступних варіантів:

Варіант 1. Розподіл за бажанням.

Розподіліться на приблизно однакові за кількістю учасників підгрупи виходячи з особистих уподобань.

Варіант 2. Розподіл за жеребкуванням.

Готується відповідна кількості студентів в групі сукупність однакових листків. Кожен студент пише на листку своє прізвище. Викладач збирає аркуші, перемішує і обирає з них 5 підгруп.

Варіант 3. Розподіл за командним принципом.

Обираються капітани 5 команд. Для цього всі студенти групи анонімно пишуть на аркушах прізвища 5 однокласників, які здатні бути такими капітанами (можна записувати і своє прізвище). Надалі староста відмічає кількість виборів кожного студента і називає 5 найбільш популярних осіб.

Решта студентів записують на аркушах свої прізвища, подають викладачу. Обрані капітани обирають по черзі спочатку першого гравця своєї команди, потім другого, третього і т. д.

Вибір способу розподілу на підгрупи залежить від стосунків у групі і з викладачем. Основна вимога: склад підгруп повинен бути приблизно однаковим за кількістю осіб, їх психологічними відмінностями, статтю і внутрішньогруповими статусами. Тобто, наприклад, не повинно бути підгруп лише жіночих чи лише чоловічих (якщо в групі присутні студенти обох статей); підгруп з декількома лідерами і підгруп зовсім без яскраво виражених лідерів; підгруп, що складаються з одних холериків, та підгруп, що складаються з одних меланхоліків, і т. п.

Кожна підгрупа обирає освітньо-вікову категорію для навчання, керуючись особистими бажаннями або на основі жеребкування.

Після розподілу академічної групи на підгрупи та вибору освітньо-вікової категорії викладач фіксує склад підгруп, обрану освітньо-вікову категорію та визначає дату проведення заняття (доцільно зберігати послідовність у висвітленні певних освітньо-вікових груп: спочатку молодші школярі, потім – підлітки і далі).

Етап 2. Підготовка до гри.

Виконати завдання для самостійної підготовки до практичних занять, необхідні для проведення гри.

Етап 3. Проведення гри.

Провести у складі підгрупи одне навчальне заняття за обраною темою. У кінці заняття має залишатись 5 хвилин на оцінювання роботи підгрупи та її обговорення.

Навчальна робота кожної підгрупи оцінюється за критеріями, що відповідають визначеним ролям, що дозволяє визначити індивідуальний внесок кожного учасника гри (табл. 7).

Дані критерії кожен студент записує в своєму зошиті. У кінці заняття, що проводиться якоюсь підгрупою, решта студентів індивідуально на окремих листках оцінюють якість виконання кожної ролі підгрупою і здають викладачу підписаний листок з шістьма оцінками. Викладач також самостійно оцінює роботу підгрупи.

Обговорення роботи підгрупи проводиться у такій послідовності. Спочатку викладач пропонує відмітити переваги роботи підгрупи, потім певні недоліки. Виступають всі бажаючі студенти. Викладач завершує обговорення загальними висновками.

Таблиця 7

Оцінювання роботи кожного учасника підгрупи

Ролі	Параметри, що оцінюються на занятті	Критерії та бали оцінювання		
		Вибір (0–2 бали)	Реалізація (0–2 бали)	Ефективність (0–1 бал)
1. Методист	Навчальні цілі	Доцільність, конкретність, оптимальність	Доведеність до аудиторії, зрозумілість, досяжність	Концептуальність заняття
2. Ведучий	Мотивація і активізація	Доцільність, оптимальність	Реалізація, ступінь активності аудиторії	Незвичайність, вражальність
3. Лектор	Виклад нового матеріалу	Доцільність оптимальність	Реалізація, ступінь активності аудиторії	Незвичайність, вражальність
4. Практик	Практичні завдання	Доцільність, оптимальність	Реалізація, ступінь активності аудиторії	Незвичайність, вражальність
5. Асистент	Наочність	Доцільність, оптимальність	Реалізація, ступінь активності аудиторії	Незвичайність, вражальність
6. Контролер	Контроль і оцінювання	Доцільність, оптимальність	Реалізація, ступінь активності аудиторії	Незвичайність, вражальність

Етап 4. Підбиття підсумків гри.

Оцінки роботи кожної підгрупи записуються викладачем до групового бланку оцінювання. Підрахунок результатів гри здійснюється в такій послідовності:

1. Підрахувати середню студентську оцінку кожної реалізованої підгрупою ролі.
2. Підрахувати підсумкову оцінку кожної реалізованої підгрупою ролі – середню між студентською і викладацькою оцінками.

3. Розрахувати підсумкову оцінку роботи підгрупи – суму підсумкових оцінок реалізації кожної реалізованої підгрупою ролі.

4. Максимальна кількість балів, що може бути отримана підгрупою в грі, дорівнює 30. Слід пояснити студентам, що це – не бали рейтингу, а тільки бали гри. Підгрупи та виконавці окремих ролей заохочуються додатковими балами з дисципліни. При завершальному обговоренні роботи кожної підгрупи та її учасників слід максимально повно оцінити переваги і недоліки в роботі кожної підгрупи і довести об'єктивність підсумкової оцінки. Для цього можливо ще до оголошення результатів оцінювання запропонувати студентам проранжувати підгрупи-суперниці, а потім підрахувати сумарний ранг кожної підгрупи. Як правило, результат виявиться аналогічним до отриманого в оцінюванні. Можливі, хіба що, незначні розходження при близьких оцінках декількох підгруп.

Етап 5. Підготовка звіту гри.

Підготовка такого звіту необхідна для збереження запропонованих розробок, ознайомлення з ними подальших поколінь студентів. Збирання й оформлення звіту проводяться у позаурочний час, у самостійній роботі студентів.

Методика «Самооцінка особистості»

Хід виконання:

1. Підготуйте бланк до методики (табл. 8).
2. Оцініть вказані твердження за 4-бальною шкалою, наскільки правильно вони відповідають вашим уявленням про себе: «Я думаю про це дуже часто» (4), «іноді» (3), «зрідка» (1), «ніколи» (0).

3. Підрахуйте кількість балів, яку ви набрали.

0–25 балів – завищений рівень самооцінки призводить до деякої самовпевненості, перебільшення міри своєї значущості в житті інших.

25–45 балів – середній рівень.

Більше 45 балів – низький рівень самооцінки породжує постійні переживання з приводу ставлення до себе оточуючих, сумніви, непевненість у собі та власних вчинках.

4. Ознайомтесь із наведеною інтерпретацією.

Інтерпретація

Рівень самооцінки суттєво впливає на психічне благополуччя особи. Висока самооцінка супроводжується почуттям упевненості в собі, задоволеності собою й тим, що оточуючі позитивно ставляться до тебе. Особа ж з низькою самооцінкою більше непевнена у собі, залежна, їй необхідні підтримка, схвалення інших, їхня опіка та заступництво. Однак, та чи інша самооцінка не може розглядатись однозначно як «хороша» чи «погана». Разом із внутрішнім комфортом, який дає особі висока самооцінка, вона може призвести до зухвалості, зупинки особистісного саморозвитку, що, в свою чергу, негативно вплине на стосунки з оточуючими. Низька самооцінка, що завдає особистості сильних страждань, водночас може спонукати її до саморозвитку. Самооцінка лежить в основі одного з провідних мотивів учбової діяльності – мотиву досягання.

Таблиця 8

Твердження	Я думаю про це ...			
	дуже часто	іноді	зрідка	ніколи
	4	3	1	0
1. Мені хочеться, щоб мої друзі підбадьорювали мене				
2. Постійно відчуваю свою відповідальність у навчанні				
3. Я хвилююсь за своє майбутнє				
4. Багато хто ненавидить мене				
5. Ініціативність в мене менша, ніж в інших				

6. Я занепокоєний своїм психічним станом				
7. Я боюся здатися дурником				
8. Зовнішність інших набагато краща, ніж моя				
9. Я боюся виступати з промовою перед незнайомою аудиторією				
10. Я часто припускаюся помилок				
11. Як прикро, що я не вмію розмовляти з людьми як слід				
12. Як прикро, що мені не вистачає впевненості в собі				
13. Мені б хотілося, щоб мої дії частіше схвалювалися іншими				
14. Я занадто скромний				
15. Моє життя даремне, марне				
16. У багатьох склалася про мене хибна думка				
17. Мені ні з ким поділитися власними думками				
18. Люди очікують від мене занадто багато				
19. Люди не дуже цікавляться моїми досягненнями				
20. Я дуже сором'язливий				
21. Я відчуваю, що чимало людей не розуміють мене				
22. Я не відчуваю себе в безпеці				
23. Я часто даремно хвилююся				
24. Я відчуваю себе незручно, коли заходжу в кімнату, де вже є люди				
25. Я відчуваю, що люди говорять про мене за моєю спиною				
26. Я відчуваю себе скутим				
27. Я впевнений, що люди розуміють все легше, ніж я				
28. Мені здається, що зі мною повинна трапитися якась неприємність				
29. Мене хвилює, як люди ставляться до мене				
30. Як прикро, що я не дуже товариський				
31. У суперечках я висловлююся тільки тоді, коли впевнений в своїй правоті				
32. Я думаю про те, що очікують від мене оточуючі				

Дослідження самооцінки

Уявлення людини про себе, як правило, здається їй переконливим незалежно від того, ґрунтується воно на об'єктивному знанні чи на суб'єктивній думці. Процес самооцінки може проходити двома напрямками: 1) шляхом порівняння рівня своїх домагань з об'єктивними результатами своєї діяльності; 2) шляхом порівняння себе з іншими людьми.

Проте, незалежно від того, чи в основі самооцінки лежать власні міркування людини про себе, чи інтерпретації ставлення інших людей, самооцінка завжди носить суб'єктивний характер.

Залежно від оцінок оточуючих людей, особа може мати адекватну або неадекватну самооцінку.

Дана методика базується на способі вибору, де рівень і адекватність самооцінки особистості визначаються як відношення між «Я-ідеальним» і «Я реальним». Виконайте дану методику, здійсніть необхідні розрахунки, зробіть висновки, проаналізуйте отримані результати.

Перша серія. *Визначення списку і кількості еталонних якостей бажаного та небажаного образу «Я».*

Із запропонованого списку слів, що характеризують особистість, виберіть і складіть дві колонки. В ліву колонку треба записати слова, що визначають ті якості особистості, що належать до вашого суб'єктивного ідеалу, які б ви бажали мати, тобто складають «позитивну множину». В праву – якості небажані, що складають «негативну множину». Кількість слів довільна.

Друга серія. *Визначення списку якостей бажаного та реального образу «Я».*

Продивіться уважно слова, записані вами у ліву та праву колонки, і відмітьте ті якості, які, на вашу думку, Вам властиві.

Список якостей, що характеризують особистість.

Акуратність, вдумливість, вишуканість, гордість, грубість, дбайливість, запальність, сприйнятливність, життєрадісність, заздрісність, сором'язливість, злопам'ятність, щирість, примхливість, легковірність, легковажність, повільність, мрійливість, помисливість, мстивість, наполегливість, ніжність, невимушеність, нервозність, непорушність, нестриманість, чарівність, вразливість, обережність, чуйність, педантизм, рухливість, підозрілість, принциповість, поетичність, презирливість, привітність, розв'язність, розсудливість, рішучість, самозабуття, стриманість, співчуття, терпимість, боягузтво, захоплюваність, завзятість, поступливість, холодність, ентузіазм.

Обробка результатів. Щоб отримати коефіцієнти самооцінки за «позитивною» (CO^+) і «негативною» (CO^-) множинами, треба кількість якостей, визначених вами як таких, що вам властиві (М), поділити на всю суму якостей у даній колонці (Н). Формули для підрахунку коефіцієнтів мають вигляд:

$$CO^+ = M^+/H^+; \quad CO^- = M^-/H^-.$$

Рівень та адекватність самооцінки визначають на основі отриманих коефіцієнтів за допомогою таблиці 9.

Таблиця 9

Рівні самооцінки

CO^+	CO^-	Рівень самооцінки
1 – 0,76	0 – 0,25	Неадекватна, завищена
0,75 – 0,51	0,26 – 0,49	Адекватна з тенденцією до завищення
0,5	0,5	Адекватна
0,49 – 0,26	0,51 – 0,75	Адекватна, з тенденцією до заниження
0,25 – 0	0,76 – 1	Неадекватна, занижена

Визначаючи рівень самооцінки та її адекватність, важливо враховувати не тільки величину одержаного коефіцієнта, а й суму якостей, що складають ту чи іншу множину (Н та Н). чим менше якостей, тим простіший відповідний еталон. Крім того, рівень самооцінки за «позитивною» і «негативною» множиною в деякого може відрізнятися, що може бути спричиненою захисним механізмом особистості.

Інтерпретація результатів.

Адекватна самооцінка з тенденцією до завищення відноситься до позитивного ставлення до себе. Низька самооцінка, навпаки, може бути пов'язана з негативним ставленням до себе, з відчуттям власної неповноцінності. У процесі формування самооцінки важливу роль відіграє співвідношення образу «Я-реального» з образом «Я-ідеального».

Найбільш психологічно сприятливою для особистості є адекватно висока самооцінка, коли високий ступінь відповідності еталонній моделі, яку має особа, підтримується оточуючими. Отже, поведінка особи отримує визнання оточуючих, їхню підтримку і, відповідно, вона довіряє їм.

Якщо оточуючі оцінюють особу нижче, ніж вона себе, то кажуть, що в неї неадекватно завищена самооцінка, яка призводить до виникнення конфліктів.

Неадекватно низька самооцінка призводить до формування у людини почуття невпевненості в собі, постійної небезпеки, яку вона очікує від оточуючих. Така людина стримує свою активність, не реалізує свої можливості, оскільки постійно боїться, що її не зрозуміють, знехтують нею. Можна сказати, що така людина ставить перед собою занадто високі вимоги, прагне досягти занадто високі вимоги і реальні свої результати недооцінює, а з більшою готовністю фіксує власні невдачі.

Адекватно низька самооцінка призводить до того, що людина або шукає нову групу, де її будуть вище цінувати, або знижує рівень своїх домагань і соціальну активність, міжособистісні контакти, або шукає різні, часто неадекватні прийоми, що знижують внутрішній дискомфорт.

Тому, щоб характеризувати самооцінку особистості, окрім її власної самооцінки та її оцінного еталона, треба знати наскільки адекватно вона орієнтується в тому, як її оцінюють інші люди, певна соціальна група, тобто якою є очікувана оцінка цієї особи. Дослідження встановили, якщо самооцінка особистості та очікувана нею самооцінка суперечать одна одній, в першу чергу особа змінює очікувану оцінку. Наприклад, не отримавши очікуваного підтвердження високої самооцінки в оточуючих, особа зберігає високу самооцінку, але знижує очікувану оцінку.